

Пріоритети та проблеми розвитку високотехнологічного бізнесу в умовах війни

Макаренко Андрій Юрійович, магістрант
ORCID 0009-0007-1689-6314

Науковий керівник Іляш О.І., д.е.н., професор,
Міжнародний університет фінансів, Україна

Через широкомасштабну війну в Україні і спричинені нею наслідки, абсолютна більшість українських підприємств були змушені адаптуватися до нових реалій ведення бізнесу. Порушені ланцюги постачання, втрачені активи і ринки збуту, обмеження на валютному ринку - це лише частина тих проблем, яким протистоїть Український бізнес, в тому числі і високотехнологічний. Але будь-яка криза — це не лише загроза, а і можливості. Отож, спробуємо розібратися з проблемами і пріоритетними напрямками розвитку високотехнологічного бізнесу в умовах війни в Україні.

Для визначення об'єкта дослідження скористаємося даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [1], згідно з якими до групи високотехнологічного бізнесу відносяться підприємства у сферах виробництва повітряних та/або космічних літальних апаратів; фармацевтики; обчислювальних пристроїв та систем (комп'ютерів); виробництва і експлуатації телевізійного, радіо та комунікаційного обладнання; виробництва Медичного, прецизійного та оптичного обладнання (рис.1).

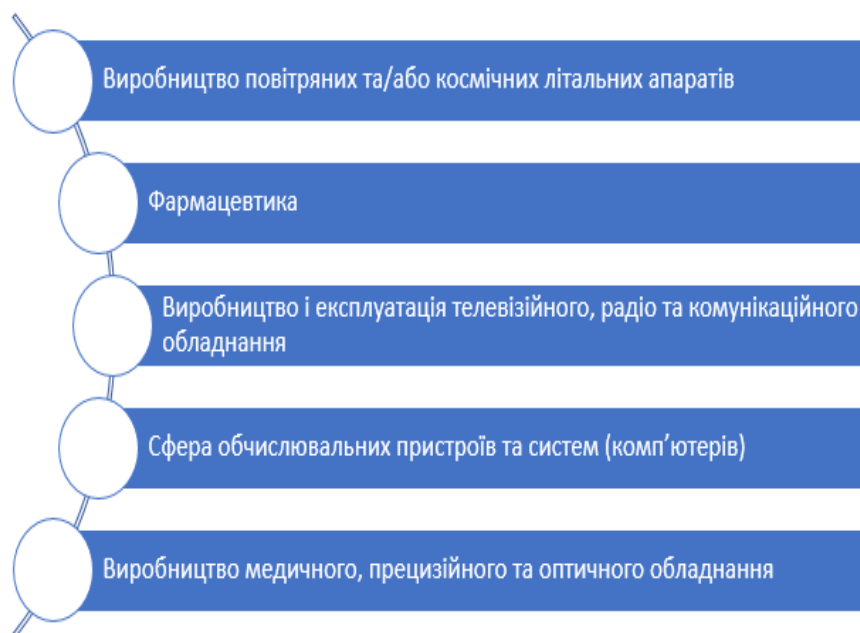

Рисунок 1 – Сфери високотехнологічного бізнесу відповідно до ОЕСР

Джерело: складено за [1]

Крім того, враховуючи сучасні реалії, до цього переліку варто віднести і сферу MilTech. На жаль, більшість з перелічених галузей економіки України, навіть до початку війни перебували у стані занепаду, а з початком війни остаточно втратили будь-які перспективи розвитку. На противагу їм, з початком широкомасштабної агресії росії проти України, підприємства у галузі оборонної промисловості, в тому числі високотехнологічні, почали активно розвиватися.

Очевидно, що розвиток високотехнологічних підприємств потребує ряд невід'ємних елементів, до яких, зазвичай, відносять: інвестиції, кваліфікований персонал, технології, розробки та дослідження (R&D), законодавче забезпечення, партнерство і співпраця в галузі, стійкість до змін та інше. Розглянемо основні проблеми та пріоритетні напрями розвитку високотехнологічного бізнесу в умовах повномасштабної війни в Україні (рис.2).

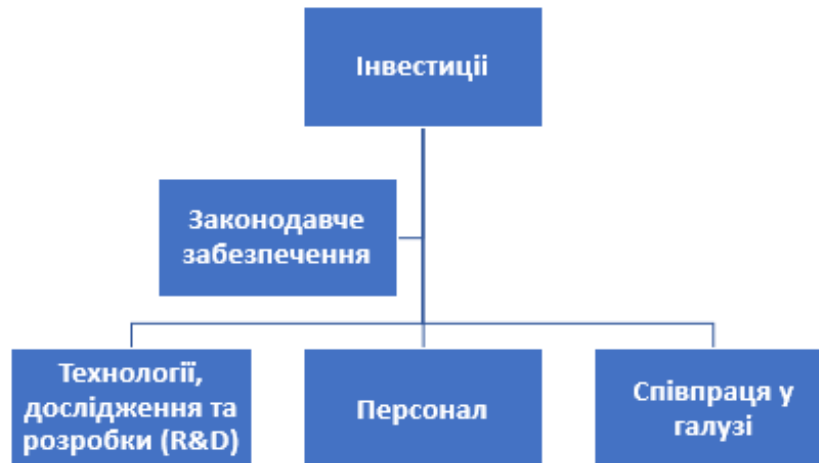

Рисунок 2 – Проблеми та пріоритетні напрями розвитку високотехнологічного бізнесу в умовах повномасштабної війни в Україні

Джерело: складено автором

Інвестиції. Будь-які високотехнологічні компанії потребують значних фінансових ресурсів. Але відтік іноземних інвестицій з України почався ще до 24 лютого 2022 року, а з початком повномасштабної війни тільки посилюється. Власний інвестиційний потенціал підприємств, враховуючи об'єктивні обставини, знизився. Залучення державного фінансування також не доступне, адже усі бюджетні надходження витрачаються на фінансування обороноздатності Країни. Виключенням з цього правила є компанії оборонно-промислового комплексу (ОПК). Пріоритетним завданням для бізнесу є залучення інвестицій і на цьому шляху є декілька можливостей. По-перше, залучення іноземних інвестицій. Можливих варіантів захисту таких інвестицій декілька - від релокації виробництва / частини виробництва за кордон до участі у міжнародних програмах страхування інвестицій під час військового стану в Україні. Україна – не перша країна, яка стикається з цією проблемою. І світ вже має механізм для її вирішення. Як свідчить міжнародний досвід, уряди багатьох країн забезпечують страхування інвестицій від воєнних ризиків через спеціалізовані установи. Найвідоміша така установа - це Багатостороннє агентство гарантій інвестицій (MIGA), яке є підрозділом Групи Світового банку. Агентство сприяє прямим інвестиціям у країни, що розвиваються, страхуючи інвесторів від некомерційних ризиків. До таких ризиків відносяться експропріація, війна або громадянські заворушення. MIGA підтримує інвестиції в інфраструктуру, енергетику, телекомунікації та виробництво. Станом на 2021 рік її загальний страховий портфель складав приблизно \$12,3 млрд у понад 160 країнах [2]. За заявою прем'єр міністра України, Японія стала першою країною, яка зробила внесок на 23 мільйони доларів для покриття воєнних ризиків при інвестиціях в Україну. Він уточнив, що це внесок до MIGA, який дозволить Україні значно легше повернути приватні іноземні інвестиції [3]. Крім того, у Верховній Раді зареєстрований проєкт закону №9015 щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків. Суть документу проста – він дозволяє Експортно-кредитному агентству (ЕКА) здійснювати страхування інвестицій українських підприємств від ризиків, які можуть бути спричинені збройною агресією, бойовими діями та/або тероризмом. Кабміну і Національному банку закон доручає у тримісячний строк запровадити необхідні нормативні акти для того, щоб він запрацював [2]. Не очевидним, але досить потужним, на думку автора, міг би стати механізм залучення внутрішніх інвестицій. Не секрет, що на сьогодні в банківській системі України існує надлишок грошової маси на рахунках

фізичних осіб - резидентів України. Запровадження відкритого і доступного для громадян ринку цінних паперів або інших фінансових інструментів дозволив би бізнесу залучати інвестиції і на внутрішньому ринку.

Персонал. Нестача кваліфікованих кадрів відчувалася і до початку повномасштабної війни. Зараз це основний виклик для більшості підприємств України. У високотехнологічних сферах брак кваліфікованих кадрів особливо небезпечний. На жаль, покращення ситуації не варто очікувати навіть після закінчення війни. Саме тому, пріоритетними завданнями бізнесу є максимальна автоматизація усіх процесів у середині компанії, а також активна співпраця з закладами освіти для підготовки необхідних кадрів і залучення їх на підприємства ще на етапі навчання.

Технології, дослідження та розробки (R&D). З початком повномасштабної війни доступ до сучасних іноземних технологій українського бізнесу ускладнився через побоювання несанкціонованого доступу до таких технологій з боку третіх сторін (в першу чергу росії). На противагу цьому, підприємства, що працюють в галузі оборонної промисловості мають беззаперечну конкурентну перевагу у вигляді можливості тестування своїх розробок в умовах реальних бойових дій. Крім того, посилення євроінтеграційних процесів в Україні та зближення з НАТО, дає можливість створення спільних підприємств і дослідницьких центрів з провідними світовими гравцями. Тому пріоритетним напрямком роботи високотехнологічного бізнесу в Україні є створення і посилення власних можливостей з досліджень та розробки (R&D) новітніх технологій та інноваційних продуктів, а також кооперація з іноземними компаніями (нехай і на закордонних майданчиках) з метою примноження потенціалу відділів R&D.

Законодавче забезпечення. На сьогоднішній день, для розвитку високотехнологічного бізнесу в Україні була розроблена і прийнята кабінетом міністрів України «СТРАТЕГІЯ розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року». Можна констатувати, що цей документ застарів і не враховує сучасних викликів, адже прийнятий був ще у 2016 році. Пріоритетним напрямком роботи бізнесу у сфері законодавчого забезпечення діяльності високотехнологічних підприємств є тісна співпраця з органами державної влади а також міжнародними інституціями задля зменшення регулятивного навантаження, усунення корупційних ризиків створення законодавчої бази для ефективного залучення інвестицій на внутрішньому і зовнішньому ринках, а також формування нормативно-правової бази у тих сферах економіки, які тільки зароджуються і не врегульовані на даний момент законодавством України. При чому, розробка і впровадження законодавчих змін є терміновими завданнями і не можуть бути відкладені на післявоєнний період. Альтернативним варіантом є запровадження мораторію на перевірки бізнесу і звільнення від відповідальності за недотримання певних законодавчих норм на період дії режиму військового стану в Україні. Окремо варто відзначити Законодавчі ініціативи Міністерства цифрової трансформації України у вигляді проекту закону №10225-1 від 17 листопада 2023 року про обіг віртуальних активів в Україні. Дана законодавча ініціатива фактично легалізує криптоактиви в Україні і створює правове поле обігу таких активів. Це дозволить залучати такі активи у вигляді інвестицій а також створювати інноваційні продукти високотехнологічному бізнесу.

Співпраця у галузі. Даний аспект розвитку високотехнологічного бізнесу в умовах війни почав стрімко розвиватися, при чому не тільки в галузях ОПК, а і в інших. Варто відзначити активну участь державних органів влади у цих процесах. Якщо для створення інновацій оборонно-промислового комплексу створюються різноманітні платформи-агрегатори технологій, запроваджується державна підтримка новостворених підприємств, а також надається доступ приватному бізнесу до потужностей державних компаній. В інших високотехнологічних галузях економіки також очевидними є співпраця учасників ринку. Як приклад такої взаємодії можна навести запровадження національного роумінгу в мережах стільникового зв'язку.

Таким чином, можна констатувати, що війна в Україні створила ряд проблем для високотехнологічного бізнесу, серед яких втрата активів, ускладнений доступ до інвестицій, криза персоналу та обмежений доступ до передових західних технологій. В той же час з'являються можливості співпраці як в середині ринку так і з міжнародними партнерами задля розробки і впровадження інноваційних продуктів. Пріоритетними напрямками роботи високотехнологічних підприємств стає автоматизація усіх бізнес-процесів задля мінімізації негативного впливу кризи кадрів а також залучення інвестицій на міжнародному і внутрішньому ринках. Що в свою чергу вимагає активної співпраці з державними органами влади задля впровадження необхідних змін у законодавче поле України.

Література:

1. OECD Directorate for Science, Technology and Industry Economic Analysis and Statistics Division. (07 July 2011). Classification of manufacturing industries into categories based on R&D intensities. <https://www.oecd.org/sti/ind/48350231.pdf>
2. Гужва І., (23 лютого 2023р.) Як убезпечити інвестиції під час війни. Економічна Правда. <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/02/23/697382/>
3. Шмигаль Д. (18 квітня 2023р.) Японія — перша країна, яка робить внесок на 23 мільйони доларів для покриття воєнних ризиків при інвестиціях в Україну. Офіційний телеграм-канал Прем'єр-міністра України. https://t.me/Denys_Smyhal/5042